

ВІДГУК

офіційного опонента - доктора педагогічних наук, доцента,
заступника директора з наукової роботи
Інституту вищої освіти НАПН України

Скиби Юрія Андрійовича

на дисертацію **Швець Тетяни Едуардівни**

«Теорія і практика тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів»

на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Актуальність теми дослідження не викликає сумнівів, адже індивідуалізація загальної середньої освіти, визначений чинним законодавством про освіту в Україні, потребує створення реальних можливостей для учня стати ініціатором навчального процесу, творцем власного індивідуального освітнього шляху. Важливість упровадження тьюторингу в закладах загальної середньої освіти зумовлена низкою соціально-економічних обставин та зміною освітніх орієнтирів (індивідуалізація, дистанційне та інклюзивне навчання, неформальна та інформальна освіта тощо). Досвід країн, які активно впроваджують тьюторинг, засвідчує, що завдяки цій технології можна визначити залежність між освітніми результатами окремих осіб та розвитком держави. Шляхом тьюторингу відбувається гуманізація освітнього процесу, реалізується особистісно-орієнтований підхід, принципи партнерства та співпраці. Заклади загальної середньої освіти України в реалізації особистісно орієнтованого навчання (особливо на рівні старшої школи) спрямовані на компетентнісну парадигму, передусім розвиток комплексу соціально-особистісних компетентностей учнів – умінь самостійно мислити, усвідомлено ставитися до системи цінностей, висувати реальні цілі, завдання, критично оцінювати отримані результати, свідомо здійснювати вибір життєвого та освітнього шляху.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематичного плану Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (2018-2024 рр.), відображає наукові дослідження у межах зведеного плану науково-дослідних робіт сфери освіти, науки та інноватики «Інституціоналізація молодіжної роботи в умовах трансформації українського суспільства» (ДР 0122U000613, 2022-2024 рр.) Українського державного університету імені Михайла Драгоманова та Програми Всеукраїнського експерименту «Тьюторський супровід розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів» (2021-2026 рр.) у закладах загальної середньої освіти Черкаської, Львівської, Тернопільської обл. та м. Києва (Наказ МОН України від 20.09.2021 р. № 1000; Наказ МОН України «Про розширення бази проведення експерименту» від 12.10.2023 р. № 1238).

Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 3 від 09 березня 2023 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. Уважаємо, що дисертаційне дослідження Швець Тетяни Едуардівни є комплексним і логічно завершеним. Науковий апарат дисертації представлено коректно, що підтверджується логічним взаємозв'язком між об'єктом, предметом, метою та завданнями дослідження. Достовірність отриманих результатів забезпечена використанням комплексу взаємопов'язаних теоретичних і емпіричних методів. Висока обґрунтованість наукових висновків базується на всебічному аналізі значної джерельної бази, а також на широкій апробації матеріалів дослідження під час наукових заходів різного рівня як в Україні, так і за її межами. Участь дисертантки в експериментальних дослідницьких програмах сприяє підтвердженню новизни та достовірності загальних висновків дисертаційного дослідження.

У дисертації вперше розроблено і обґрунтовано систему тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів закладів загальної середньої освіти; визначено напрями трансформування змісту системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови реалізації системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів; розроблено кластерно-інтегративну модель системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів у взаємодії цільового, концептуально-змістового, процесуально-технологічного й результативно-прогностичного блоків системи із конструюванням та забезпеченням організаційно-педагогічних умов її реалізації та регулюванням із позицій тьюторського кластеру; виявлено змістову сутність соціально-особистісних компетентностей учнів; подано в авторському тлумаченні поняття: «тьюторське забезпечення освітнього процесу», «тьюторське забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів», «система тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів», «соціально-особистісні компетентності учнів», «тьюторський кластер» та ін.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів полягає в розробленні та впровадженні у закладах загальної середньої освіти авторської кластерно-інтегративної моделі системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів.

В освітньому процесі закладів загальної середньої освіти використовуються розроблені особисто здобувачкою: Положення про індивідуальний тьюторинг у закладі загальної середньої освіти; два авторських навчальних посібники (Тьюторинг. Практики впровадження. Київ, 2017; Тьюторинг: теорія та практики. Київ, 2021); елективний освітній курс для учнів старших класів «Дебати в школі» (17 год.); портфоліо особистісного розвитку учня; «Робочий зошит тьютора»; діагностувальний інструментарій визначення рівня розвитку соціально-

особистісних компетентностей учнів старших класів (комунікативна компетентність, критичне та креативне мислення, готовність до самовизначення), авторські методики моніторингу діяльності тьютора (лист самооцінювання тьютора, план роботи тьютора), тьюторський інструментарій діагностики у малій групі; програми підвищення кваліфікації вчителів-тьюторів: «Тьюторинг у школі» (48 год.), «Основи тьюторингу» (16 год.), «Вчитель з тьюторськими компетентностями» (16 год.); алгоритмізована схема системного упровадження тьюторингу в закладах загальної середньої освіти; методичні рекомендації для широкого впровадження моделі системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів.

Апробацією результатів дослідження стала фахова участь автора як тьютора-супервізора в організації і проведенні: Міжнародних Конгресів тьюторингу із запрошенням провідних фахівців-тьюторів з України, Польщі, Канади, Ізраїлю, Естонії (2017-2024 рр.); широкого формату підготовки вчителів із тьюторськими компетентностями в межах реалізації проекту ГО «Навчай для України» з подолання освітніх втрат через масштабні воєнні дії на території України та проведення дослідження щодо позитивного впливу тьюторських технологій на психоемоційний стан та академічні досягнення учнів.

Основні положення та результати дослідження впроваджено: в освітній процес Приватної школи «Афіни» м. Києва (довідка від 12.03.2024 р. № 48); Приватного навчально-виховного комплексу «Садок-школа-ліцей «ЕКОЛЕНД», м. Львів (довідка від 21.03.2024 р. № 24.1); ліцею «Фінансовий» Подільського району м. Києва (довідка від 22.03.2024 р. № 54-3); приватного закладу «Український аграрний ліцей», м. Умань Черкаської обл. (довідка від 19.03.2024 р. № 64); ліцею № 21 - спеціалізованої мистецької школи імені Ігоря Герети Тернопільської міської ради Тернопільської обл. (довідка від 14.03.2024 р. № 02/12-18); загальноосвітньої школи I-III ступенів № 28 Тернопільської міської ради Тернопільської обл. (довідка від 04.03.2024 р. № 22); у програми підвищення тьюторської кваліфікації вчителів: ГО «Навчай для України», м. Київ (довідка від 11.03.2024 р. № 11/03-05); ГО «Освіторія», м. Київ (довідка від 08.04.2024 р. № 08/04-01), Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (довідка від 07.03.2024 р. № 242/2), Університету менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук України (довідка від № 01-02/105 від 19.03.2024 р.).

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертаційна робота є логічним, структурованим, цілком завершеним дослідженням з актуальної проблематики тьюторського освітнього супроводу в умовах особистісно орієнтованого освітнього процесу в ЗЗСО. Рукопис дисертації представлено вступом, шістьма розділами, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел, змістовними додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Зміст кожного розділу відповідає визначеній меті та завданням дослідження.

У першому розділі здійснено: класифікаційний, критичний контент-аналіз наукових джерел, дотичних проблеми тьюторського забезпечення розвитку

соціально-особистісних компетентностей; узагальнення авторських підходів до розуміння і формулювання стартових понять дослідження («тьютор», «тьюторинг», «тьюторське забезпечення» та ін.); філософсько-методологічний аналіз генези та еволюції тьюторингу як педагогічної технології в системі середньої освіти; розкриття методологічних підходів до розв'язання проблеми тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей; здійснено авторське трактування та уточнено категоріально-понятійного апарату дослідження.

У другому розділі представлено компаративно-селективний аналіз видів тьюторингу у країнах Європи (Велика Британія, Німеччина, Франція, Польща) та США, проаналізовано український досвід упровадження тьюторингу у закладах загальної середньої освіти. На основі аналізу науково-педагогічної літератури виокремлено спільне, особливе та відмінне в практиках тьюторингу. Здійснено заходи щодо модифікації та адаптування зарубіжного досвіду до реалій української школи, розширено тьюторські практики, які вже посіли певне місце в закладах загальної середньої освіти України. На основі контент-аналізу документів Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу обґрунтовано значення набуття особистісних, соціальних та навчальних компетентностей. Констатовано, що в українських закладах загальної середньої освіти переважає розвивально-виховний тьюторинг.

У третьому розділі здійснено науковий аналіз сутності та змісту соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів, охарактеризовано старший шкільний (юнацький) вік як сенситивний період для розвитку соціально-особистісних компетентностей, визначено психолого-педагогічні компетентності вчителя у контексті тьюторської діяльності та досліджено потенціал тьюторингу в розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів.

У четвертому розділі обґрунтовано систему тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів, визначено організаційно-педагогічні умови її реалізації, розроблено кластерно-інтегративну модель упровадження системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів.

Систему тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів визначено як структурну цілісність циклічно взаємопов'язаних дієвих компонентів зі збереженням власних сутнісних характеристик, інтеграція яких забезпечує розвиток соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів закладів загальної середньої освіти. Уведено поняття «тьюторського кластеру».

У п'ятому розділі визначено критерії оцінювання соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний та особистісно-рефлексивний), розкрито зміст та результати констатувального етапу педагогічного експерименту, розроблено алгоритмізований механізм експериментальної перевірки ефективності системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів.

Виділено рівні сформованості соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів: низький (репродуктивно-адаптивний), середній (конструктивно-активний), оптимальний (максимально врівноважений).

Розроблено алгоритм експериментальної перевірки та упровадження системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів, який визначено як організаційно-комплексний механізм.

У шостому розділі представлено процес проведення та оцінювання результатів педагогічного експерименту, в ході якого доведено ефективність системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів та розроблено методичні рекомендації для її моделювання і широкого впровадження у закладах загальної середньої освіти.

Контрольне діагностування рівнів сформованості соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів підтвердило, що упровадження авторської кластерно-інтегративної моделі системи тьюторського забезпечення в освітній процес закладів загальної середньої освіти значною мірою сприяє розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Швець Тетяни Едуардівни, маю висловити деякі зауваження та побажання:

1. У підрозділі 1.3. дисертанткою представлено розроблений категоріально-понятійний апарат дослідження, зокрема сформульовано такі поняття, як «тьютор» і «тьюторинг». На нашу думку, робота значно виграла б за умови співставлення цих термінологічних характеристик у зарубіжних та українських наукових джерелах.

2. З нашої точки зору, під час розкриття змісту процесуально-технологічного блоку системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів (підрозділ 5.1.) додаткового аналізу у співвідношенні і логічній послідовності потребують такі технологічні складові, як універсальна тьюторська технологія, інтерактивні педагогічні технології та технології підтримки.

3. На наш погляд, в обґрунтуванні матрично-рівневого управління реалізацією системи тьюторського забезпечення та планування тьюторської діяльності, доцільно було б повніше розкрити роль цифрових технологій у моніторингу шкільного тьюторингу та розробленні управлінських комунікаційних процесів.

4. Оскільки проведений педагогічний експеримент передбачав дослідження професійного розвитку педагогів як тьюторів, варто було б у тексті рукопису або в додатках до дисертації надати для ЗЗСО, які впроваджуватимуть тьюторинг, конкретні інструктивні поради щодо проведення супервізійних зустрічей тьюторів.

Водночас висловлені побажання та зауваження жодним чином не зменшують наукової та практичної цінності проведеного Швець Т. Е. науково-педагогічного дослідження, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Дослідження містить суттєві теоретичні й практичні напрацювання, має прикладне значення для розвитку педагогічної теорії та освітньої практики.

Загальні висновки і оцінка дисертації. Дисертаційна робота Т. Е. Швець «Теорія і практика тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів» є актуальним, завершеним, цілісним науковим дослідженням, яке має вагому наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Здобувачем отримано нові науково обґрунтовані результати, що дали можливість розкрити тенденції, особливості та змодельовати механізми системного розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів засобами тьюторингу, розробити методичні рекомендації для широкого застосування тьюторства в ЗЗСО України. Представлена праця відповідає Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 р. № 1197. Вважаємо, що Т. Е. Швець заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент
заступник директора з наукової роботи
Інституту вищої освіти НАПН України

Юрій СКИБА

Підпис *Скиба Ю.А.* засвідчую.
Заступник завідувача відділу науково-організаційної та кадрової роботи
Інституту вищої освіти НАПН України.

03.03 2023р.